

НОРМАТИВНА КОНТРОЛА УСТАВНОСТИ И ЗАКОНИТОСТИ ОДРЕДАБА ОПШТИХ АКТА

Судови опште надлежности у редовном поступку, нису овлашћени да као претходно питање применом члана 197. Устава Републике Србије, цене уставност и законитост одредаба колективног уговора којим је уговорена ретроактивна примена појединих одредаба тог општег акта који обавезује све субјетке на које се односи у регулисању материјално правног односа послодавца и запослених.

Из образложења:

„Према утврђеном чињеничном стању, тужила је у радном односу код туженог на основу закљученог Анекса Уговора о раду бр. 4 од 1.9.2015. године, којим се мења Уговор о раду од 05.02.2003. године закључен између „Железнице Србије“ а.д. Београд као послодавца претходника и запосленог. Након извршених статусних промена тужени као новоосновано привредно друштво, примењивао је Колективни уговор за А.Д. „Железнице Србије“ (Службени гласник „Железнице Србије“ бр. 4/15 од 24.3.2015. године) којим је у члану 57. прописано да се вредност једног радног часа за обрачун и исплату зарада утврђује у складу са законом и другим актима, да се може може утврђивати квартално и шестомесечно, а да је у вредност једног радног часа укључена месечна вредност за исхрану у току рада и вредност 1/12 регреса за коришћење годишњег одмора, сведена на један радни час. Висина наведених накнада није вредносно исказана, нити се може утврдити у ком проценту учествује у вредност једног часа. Тужени је закључио нов Колективни уговор од 24.5.2018. године („Службени гласник „Железнице Србије“ број 24/18), којим је предвиђено да се одредбе које је односе на обрачун и исплату зарада, накнада зарада и других примања запослених, примењују почев од исплате зараде за март 2018. године. У складу са тим Колективним уговором, тужили је за март и април 2018. године, обрачуната и исплаћена накнада трошкова за исхрану у току рада и накнада регреса за коришћење годишњег одмора, што је исказано у обрачунским листама за наведене месеце. Анексом бр. 9 од 14.6.2018. године закљученог између странака, измењена је тачка 7. Уговора о раду и између осталог уговорено је да запослени има право на накнаду трошкова за исхрану у току рада и на регрес за коришћење годишњег одмора у складу са чл. 62. и 63. Колективног уговора о раду, те да се одредбе које је односе на обрачун и исплату зарада, накнада зарада и других примања запосленог, примењују почев од исплате зараде за март 2018. године.

На основу налаза и мишљења вештака за економско-финансијску област утврђена је висина трошкова на име накнаде за исхрану у току рада и регреса за спорни период, применом параметра из Колективног уговора за ЈЖТП „Београд“ („Службени гласник РС“ бр. 37/95, 7/2000 и 4/2006), тако што је обрачун регреса за коришћење годишњег одмора извршен у висини просечне месечне нето зараде по запосленом у привреди Републике, а обрачун топлог obroка у висини од 25% просечне месечне нето зараде по запосленом у привреди Републике, све према последње објављеном податку републичког органа надлежног за послове статистике. Износи досуђени нижестепеним пресудама представљају разлику између тужили исплаћене накнада на име исхране у току рада и регреса према одредбама Колективног уговора из 2018. године и обрачунатих накнада према Колективном уговору из 1995. године са изменама и допунама. Тужила је

определила коначно постављен тужбени захтев у складу са налазом и мишљењем вештака којим је утврђена висина предметног потраживања.

Код овако утврђеног чињеничног стања, нижестепени судови су примењујући одредбе члана 118. став 1. тач. 5. и 6. Закона о раду и одредбе Колективног уговора за ЈЖТП „Београд“ из 1995. године са закљученим анексима, оценили да тужиља основано потражује мање исплаћену накнаду трошкова за исхрану у току рада и регреса за коришћење годишњег одмора, обзиром на то да се у конкретном случају не може ретроактивно применити на већ насталу обавезу по основу рада, Колективни уговор туженог из 2018. године у смислу одредбе члана 197. Устава Републике Србије којом је забрањено повратно дејство општих аката, а да одредбе Анекса уговора о раду од 14.6.2018. године којим је уговорено мање права запосленог по овом основу, у односу на већ насталу обавезу, у смислу чл. 8. и 9. Закона о раду не производе правно дејство.

По оцени Врховног касационог суда основано се ревизијом туженог указује да су нижестепени судови на правилно утврђено чињенично стање погрешно применили материјално право.

Одредбом члана 105. става 3. Закона о раду („Службени гласник РС“, бр. 24/05... 113/17) предвиђено је да се под зарадом сматрају сва примања из радног односа, осим примања из члана 14, члана 42. став 3. тач. 4. и 5, члана 118. став 1. тач. 1-4, члана 119, члана 120. тачка 1. и члана 158. овог закона. Према одредби члана 118. става 1. тачке 5. и 6. истог закона, запослени има право на накнаду трошкова у складу са општим актом и уговором о раду за исхрану у току рада, ако послодавац ово право није обезбедио на други начин и за регрес за коришћење годишњег одмора. Висина трошкова из става 1. тачке 5 овог члана мора бити изражена у новцу (став 2).

Колективним уговором за Акционарско друштво за железнички превоз путника „Србија воз“ Београд („Службени гласник „Железнице Србије“ АД, бр. 24/18 од 24.5.2018. године), у одредбама чл. 62. и 63. предвиђено је право запосленог на накнаду трошкова за исхрану у току рада у висини од 120,00 динара без пореза и доприноса по радном дану сразмерно броју дана проведених на раду и право запосленог на накнаду регреса за коришћење годишњег одмора у висини од 12.000,00 динара без пореза и доприноса који се исплаћује месечно у износу од по 1.000,00 динара. Према члану 127. наведени колективни уговор ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у Службеном гласнику „Железнице Србије“, а његове одредбе које се односе на обрачун и исплату зарада, накнаде зарада и других примања запослених примењују се почев од зараде за март 2018. године, по ком основу је тужени применом наведених одредби тог Колективног уговора, за месец март и април 2018. године исплатио тужиљи предметно потраживање.

Институт ступања на снагу правних аката уређен је чланом 196. Устава Републике Србије, према којој одредби је релевантан моменат њиховог објављивања у одговарајућем службеном гласнику (публиковања) и истеком предвиђеног времена (*vocatio legis*) потребног да се сви правни субјекти упознају са нормама тих правних аката, а могу да ступе на снагу раније само ако за то постоје нарочито оправдани разлози, утврђени приликом њиховог доношења. Према члану 197. Устава Републике Србије, закони и сви други општи акти не могу имати повратно дејство. Изузетно, само поједине одредбе закона могу имати повратно дејство, ако то налаже општи интерес утврђен при доношењу закона. Нормативна решења у погледу објављивања, ступања на снагу и примене новог или измењеног и допуњеног материјалноправног прописа треба да буду садржане у прелазним и завршним одредбама тог правног акта.

Када материјалноправни пропис одреди временско ступање прописа на снагу које је истовремено са применом његових норми, суд је овлашћен да испитује и цени са становишта правилне примене материјалног права водећи рачуна о правилима временског важења норми, да ли је одређени спорни однос решен ретроактивном применом тог прописа која није дозвољена у смислу члана 197. Устава Републике Србије.

Међутим, када објављени материјалноправни пропис у прелазним и завршним одредбама раздваја време ступања на снагу и време примене појединих норми тако што одређује њихово повратно дејство, судови опште надлежности у редовном поступку, нису овлашћени да цене уставност и законитост таквог нормативног решења као претходно питање.

Наиме, нормативну контролу уставности закона и других општих правних аката у правном поретку Републике Србије, а затим и контролу законитости свих општих аката нижих од закона, у надлежности је Уставног суда сходно члану 167. став 1. тачка 5. Устава Републике Србије.

Одредбом члана 45. става 1. тачка 5. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“ бр. 109/2007... 103/2015) прописано је да Уставни суд одлуком утврђује да колективни уговор није у сагласности са Уставом и законом. Према члану 58. ст. 1. и 3. Закона о Уставном суду, ако Уставни суд у контроли уставности и законитости општих аката организација са јавним овлашћењима политичких странака, синдиката и удружења, као и колективних уговора утврди да акт није у сагласности са законом, тај акт престаје да важи даном објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије“. С тим у вези, да ли су поједине одредбе колективног уговора које превиђају повратно дејство у регулисању материјално правног односа, у сагласности са Уставом и законом и да ли су за то постојали оправдани разлози који се утврђују приликом њиховог доношења, не цени редовни суд јер то није у његовој надлежности, већ Уставни суд у складу са одредбама Закона о Уставном суду који регулишу поступак за оцењивање уставности и законитости тих правних аката.

У конкретном случају тиме што је у складу са одредбом члана 267. став 2. Закона о раду, Колективни уговор од 24.5.2018. године, објављен и ступио је на снагу према садржају одредбе члана 127. тог Колективног уговора, он обавезује све субјекте на које се односи у погледу свих нормативних правила којим се уређују права и обавезе запослених код туженог.

Како је тужени за период од 1.3.2018. до 30.4.2018. године исплатио тужиљи накнаду трошкова за топли оброк и регрес за коришћење годишњег одмора у складу са важећим одредбама Колективног уговора од 24.5.2018. године и Анекса бр. 9 Уговора о раду од 14.6.2018. године, а тужбени захтев није заснован на чињеници да је Уставни суд одлуком утврдио неуставност одредбе члана 127. Колективног уговора, то тужиља неосновано тражи исплату разлике између тих износа и износа који би јој припадали на основу претходног колективног уговора који је био у примени код правног претходника туженог, услед чега су нижестепене пресуде преиначене и тужбени захтев тужиље одбијен.“

(Сентенца из пресуде Врховног касационог суда Рев2 3161/2021 од 2.2.2022. године, утврђена на седници Грађанског одељења од 5.7.2022. године)